

Performativ arkitektur & hybride kulturprojekter

En analyse af 'Bibliotek + Kulturhus' i Københavns Nordvestkvarter

Af Gitte Marling

Abstract

Artiklen har til formål at sætte fokus på arkitekturens rolle i forbindelse med ønsker om at skabe hybride kulturprojekter. Det er tesen, at en bevidst anvendelse af performative arkitektoniske virkemidler har stor betydning for et hybridt kulturprojekts mulighed for at virke som sådan. Med udgangspunkt i en case - analyse af det nye Bibliotek + Kulturhus på Bispebjerg i Københavns Nordvestkvarter, undersøges det, hvorledes det arkitektoniske formsprog og de anvendte performative virkemidler spiller sammen med de mange forskelligartede programmer og funktioner, som bygningskomplekset rummer. Biblioteket er skabt i et samarbejde mellem arkitekter, medarbejdere og lokale kommende brugere. Det fungerer i dag som et meget væsentligt støtte- og samlingssted for mange af kvarterets børn, unge og familier i deres forsøg på at integrere sig i og (be-)gribe det danske samfund.

Artiklen introducerer begreberne hybride kulturprojekter og performativ arkitektur og den indkredser begreber vedrørende arkitektonisk oplevelse. Der gøres i forbindelse med casestudiet brug af en kombination af arkitektoniske analysemetoder, deltageobservationer, 'nøgleperson-interviews' og dokumentanalyser.

Gitte Marling, Professor, arkitekt ph.d., Institut for arkitektur og medieteknologi, Aalborg Universitet (marling@create.aau.dk)

Figur 1. Som en stabel af bøger ligger bygningskompleksets forskellige afdelinger over hinanden. De forskyder sig i flere retninger og 'rækker' så at sige ud mod kvarteret. Bygningens performance signalerer, at den rummer mere end en funktion. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

Ouverture

Taxaen drejer ind på den brede Tomsgårdsvej og fortsætter langsomt frem mod krydset med tankstationen. Jeg spejder ud af sidevinduet. Det er et blandet kvarter af boliger, et heroin-udleveringscenter og distriktspsykiatrisk center, en islamisk skole, Teater Corona, et herberg for kvinder, et kulturhus og det nye ungdomshus. Jeg ved ikke præcist, hvor det nye bibliotek ligger, adressen er Rentemestervej 76, og det skulle være på hjørnet af Tomsgårdsvej og Rentemestervej. Jeg har en klar formodning om, at jeg vil vide det, når vi nærmer os. Den nye bygning skulle nemlig, ifølge arkitekturanmelder Kasten

Iversen fra Dagbladet Politikken være et markant nyt arkitekturikon, der hæver sig højt over den travle Tomsgårdsvej (Iversen 2012).

"Det må være det hus der - det er flot – har du tegnet det!" siger taxachaufføren og peger tværs over gaden på en høj bygning, der ligger lidt trukket tilbage fra vejen. Et tidligere bygningsanlæg, der lå foran bygningen, er netop blevet ryddet, hvorfor der over byggetomten er fri udsigt til to af husets facader.

"Nej, det har jeg desværre ikke, men nu skal jeg ind og se på det!" forklarer jeg, mens jeg betaler uden at kunne få øjnene fra bygningen, der skinner og glimter i majsolens skarpe lys. *"Det er et GULD HUS! – det er dog utroligt fantastisk"*, tænker jeg uvilkårligt højt. Arkitektfirmaerne, COBE og Transform har tegnet et hus med en skarp skåret facade dækket af et metalgitter, der skinner som guld. Bygningen markerer sig i bybilledet, ingen tvivl om det. Her på Bispebjerg i det københavnske Nordvestkvarter kontrasterer bygningen den bymæssige kontekst af grå og triste vejforløb og af anonyme og slidte nabobygninger.

Indledning

Tidligere havde hvert museum, bibliotek, teatersal eller musikskole sin egen bygning. Man havde egen administration og formidlingsenhed og udførte hver sin 'branding'-strategi. Man hægede om institutionens egenart. 'Brandts' i Brandts Klædefabrik i Odense var et af de første forsøg i Danmark på at samle tre forskellige kulturinstitutioner indenfor kunst, medier og fotografi under samme tag med fælles administration, læringscenter og butik. Brandts blev etableret i Klædefabrikken i midten af 1980'erne. Ombygningen af fabrikken pågik i perioden 1982-86, hvor også andre kulturinstitutioner rykkede ind, bl.a. det Fynske Kunstakademi, en kunstbiograf, den kongelige balletskole, kunsthåndværkere, cafeer mv. Desuden blev der anlagt en udendørs scene. (Marling, Kiib & Jensen 2008). Det var ikke uden problemer, at skulle samarbejde; men synergieffekten af den samlede lokalisering og markedsføring gav gode resultater. Brandts er blevet en publikumsmagnet – og komplekset, Brands Klædefabrik, er blevet en succes som Danmarks først kulturelle 'cluster'.

Siden har mange andre såkaldte hybride kulturprojekter set dagens lys. Mange er blevet indrettet i

gamle nedlagte fabrikker (Kødbyen i København), pakhuse (bibliotek + kulturhus i Vordingborg), kraftværker (Nordkraft i Aalborg) og skoler (Nicolai i Kolding). Den gamle industriarkitektur synes at have den rummelighed, der skal til for at huse forskelligartede kulturtilbud. De nye hybride kulturprojekter efterspørger imidlertid også arkitektur, der mere direkte er målrettet de nye formål og behov. Der er stigende behov for arkitektur, der nytænker det moderne kulturhus.

Denne artikel undersøger et af disse helt nye eksempler på samspillet mellem arkitektur og kultur. Det er tesen for undersøgelsen, at en bevidst anvendelse af performative arkitektoniske virkemidler har stor betydning for et hybridt kulturprojekts mulighed for at virke som sådan. Artiklen stiller således spørgsmålet, hvordan arkitektur kan understøtte et hybridt kulturprojekts intensioner. Desuden stilles spørgsmålet, hvordan rum og rumlige forløb kan skabe en oplevelse af et sammenhængende hus /projekt. Samt spørgsmålet hvorledes bygningskompleksets enkelte funktioners egenart og identitet, kan underbygges med arkitektonisk formsprog virkemidler.

Det nye Bibliotek + Kulturhus på Bispebjerg i København er valgt som casestudie, fordi kommunen, lokaludvalget og arkitekterne har haft store ambitioner med projektet. Bibliotek + Kulturhus skulle først og fremmest være bydelens nye offentlige samlingssted. Bygningen skulle både kunne rumme værksteder og lokalsamfundets mødelokaler, et billigt spisested, teatersal og et bibliotek med alle de funktioner, der hører hertil. Endelig var det ønsket, at bygningen skulle opleves som åben og inviterende af bydelens beboere. Alle - uanset deres kulturelle baggrund - skulle kunne føle sig velkommen. De mange krav til arkitekturen har betydet, at der måtte tænkes arkitektur på andre måder, end den klassiske nordiske modernisme. Artiklen undersøger hvordan dette er løst i den givne case.

Artiklen falder i to dele. Først gives en overordnet og faktuel beskrivelse af projektets mål og intentioner ud fra de skrevne dokumenter, der findes om projektet, herunder især kommunens planer og arkitektkonkurrenceoplægget. Beskrivelsen inkluderer et afsnit om husets aktivitetsprogrammer og daglige måde at fungere på - baseret på et par nøgleperson – interviews med ledende medarbejdere.

Dernæst følger en analyse af bygningskompleksets program og arkitektur ud fra arkitekturregistreringer på stedet. Der er lagt vægt på at analysere bygningen som oplevet arkitektur. Derfor har analysen afsæet i teorier om formsprog, den oplevede arkitektur og performativ arkitektur. Der anvendes en fænomenologisk metodisk tilgang tilsat faktuelle registreringer og analyser. Arkitekturanalysen suppleres med kommentarer fra 'husets' centrale medarbejdere.

Med udgangspunkt i casestudiets analyser diskuteres afslutningsvist arkitekturens rolle i forbindelse med nye danske kulturprojekter.

Biblioteket i Nordvest som hybridt kulturprojekt

Nye krav til bibliotekets rolle

Biblioteket låner stadig masser af bøger ud; men der er et stigende behov for at formidle indholdet, at udstille magasiner og bøger på en indbydende måde, der kan konkurrere med den mest trendy kommercielle bogcafé med gode stole og lækker kaffe. Det betyder, at biblioteksrummet og indretningen må gentænkes. En anden tendens er et øget samarbejde og samlokalisering med andre kulturformidlende eller producerende institutioner og firmaer. Rasmussen, Jochumsen og Skot-Hansen er i deres bog, 'Biblioteket i byudviklingen – oplevelse, kreativitet og innovation' optaget af disse nye krav. I forordet

til bogen omtaler de det nye multimedie hus, der er ved at blive opført på havnen i Århus. Det er et hus, der udover hovedbiblioteket også kommer til at indeholde en restaurant, café, borgerservice og et stort område, der tænkes udlejet til kreative virksomheder og institutioner. Formålet er at skabe innovation gennem synergi. De peger på, at stadig flere biblioteker indgår partnerskaber med såvel private som offentlige institutioner:

”Intet bibliotek kan i dag agere alene. Reduktionen i offentlige midler, nye opgaver og pres fra omverdenen har sammen med det behov for synlighed og legitimering, der er fulgt med den teknologiske udvikling og konkurrencen fra oplevelsessamfundet, betydet, at biblioteket nu er tvunget til at vende blikket ud af 'boxen'” (Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen, 2011 s. 14)

En tredje tendens er, at biblioteket eller bibliotek/kulturhuset involverer sig aktivt i lokalsamfundet på flere planer. Det kan være formelt ved at rumme en borgerservice funktion eller bydelskontor for byudvikling; men det kan også være mere uformelt ved at agere kvarterets dagligstue – eller lokale byrum. Et såkaldt ”tredje sted” (Soja 1996). Endelig kan det i et samarbejde mellem offentlige initiativer og frivillige rumme forskellige støttefunktioner for områ-

Figur 2. Bygningskroppen er opløst i flere enheder og betrukket med et metal - net, der er ført hen over flere af vinduerne. Ved at trække en af bygningsdelene ud over indgangspartiet skabes en udendørs rummelighed – et rum til velkomst. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

dets beboere - for eksempel lektiehjælp, hjælp til at blive meldt ind i en idrætsforening, hjælp til at lære at bruge en PC, værksteder og andre NGO baserede aktiviteter. Disse funktioner er bl.a. lagt ind i det nye bibliotek i Nordvestkvarter. (Interview med Tine Garsdal)

Det nye bibliotekskoncept er således, at biblioteket er på vej 'ud af boxen', og at bibliotekerne fremover kommer til at indgå i større hybride kulturarenaer eller i hybride kulturprojekter (Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen, 2011)

Hvad er et hybridt kulturprojekt?

På baggrund af et større forskningsprojekt vedrørende hybride kulturprojekter og performative byrum ved Aalborg Universitet karakteriseres hybride kulturprojekter som projekter, der bevidst kobler byomdannelse med nye videnscentre, kulturinstitutioner og oplevelsesmiljøer (Marling, Kiib & Jensen 2007, 2008). Hybride kulturarenaer, anvendes i denne artikel på tilsvarende måde om større områder eller 'clustres' af videnscentre, læringsmiljøer, institutioner for kulturformidling og kulturproduktion, der samarbejder og fungerer enkeltvist og især i fællesskab som en væsentlig drivkraft for byudvikling og byomdannelse.

Nordvest Bibliotek + Kulturhus – en drivende kraft

Ifølge bibliotekets leder indeholder huset i dag et bibliotek med almindelige biblioteksfunktioner, borgerservice i en 'light udgave', hvor man bl.a. kan få udstedt pas, sekretariat for lokaludvalget (bydelslaboratoriet), kreative værksteder, et IT værksted og en meget flittigt benyttet teatersal. Desuden er der som nævnt en café, der serverer frokost og dagens varme ret. Der er således tænkt i en hybrid sammensætning af programmer, der betyder, at biblioteket ikke er et klassisk 'single minded' sted med kun én funktion, men et 'open minded' mødested, der byder på opholdsmuligheder. (Walzer 1996)

Til at drive huset er der ansat en lille fast stab bestående af bibliotekarer, servicemedarbejdere, HK'ere, en udviklingskonsulent og fast personale i cafeen. Herudover er der på timebasis ansat en gruppe lokale drenge til at stå ved skranken og til at sætte bøger op. *"De er rigtig gode – vi kalder dem 'GULDDRENGENE' – og de er med til at skabe kontakt til kvarte-*

rets unge," forklarer Tine Garsdal. Hun holder møde med den faste stab en gang om ugen. På disse møder koordineres aktiviteterne.

"Huset er organiseret som en stor kage. Det går rigtig fint... Jeg vil også fremhæve cafeen – "CAFE GLAD". Det er en rigtig god café, og det løber fint rundt. De er meget nemme at samarbejde med, og de vil gerne være med til at lave arrangementer og støtte husets udvikling. Cafeen er kommet op at stå i et samarbejde med TV GLAD, der ligger et stenkast herfra – og som bl.a. har et Søren Gericke mad - og kokkeprogram. Kokkene i vores cafe er uddannet der, og en del af servicemedarbejderne er udviklingshæmmede." (interview med Tine Garsdal).

Mikkel Helden-Hegelund tager sig som udviklingskonsulent af samarbejdet ud af huset, ligesom han står for at organisere det frivillige arbejde indenfor husets rammer. Han fortæller, at der er rigtig mange frivillige, der hjælper til at drive husets mange aktiviteter og tilbud. Det drejer sig om konfliktrådgivning, lektiehjælp og hjælp til børn og voksne med læsevanskeligheder, afholdelse af IT kurser samt sy - og grafisk værksted. Herudover er der tilknyttet såkaldte 'foreningsguider':

"De hjælper børn fra udsatte familier som f.eks. gerne vil gå til sport eller noget andet. Det kan være svært for børn lige at finde ud af, hvordan man kommer til det. Så hjælper guiderne dem, og går måske med de første gange..." (interview med Mikkel Helden-Hegelund)

Mikkel Helden-Hegelund siger, at den typiske hverdagsbruger er en dreng eller pige i 12-årsalderen.

"Vi har et rigtig godt børneprogram – en stærk børneprofil". (Interview med Mikkel Helden-Hegelund).

Lene Garsdal supplerer:

"Her er proppet med unge piger med tørklæder – de befolker biblioteket. De læser. Laver lektier og får lektiehjælp. Det er fremtidens sagførere, læger... De har taget huset til sig!" (interview med Tine Garsdal)

De to leders indtryk bekræftes af en lille spinkel pige på 10 år. Hun er på biblioteket sammen med sin søster. Hun fortæller frejdigt, at de kommer på biblioteket flere gange om ugen for at se blade, spille og hygge. De benytter sig også af tilbuddet om lektiehjælp – en gang i mellem. Begge piger bærer hovedtørklæde.

Bibliotekets rolle i forbindelse med den lokale byomdannelse

Ser man på det konkurrenceprogram, der blev udgivet af Københavns Kommune forud for arkitektkonkurrencen om huset, fremgår det, at det er tiltænkt en aktiv rolle som dynamo for byomdannelsen i bydelen. (Bibliotek + Kulturhus på toppen - lidt mere Nordvest. Konkurrenceprogram, Københavns Kommune 2008).

Under overskriften 'Nordvest Bibliotek + Kulturhus er det centrum, som kvarteret mangler' beskrives, hvorledes der ønskes et hus der sammensmelter biblioteket og det tidligere kulturhus' funktioner til en

”unik ramme om udfoldelse, refleksion, udvikling og debat... Husets mange aktører bringer hver deres historie med sig... brugere, drift og ledelse

kombinerer kulturelle tilbud på nye måder, skaber overraskelse og forandring. Her føler erfarne brugere sig genkendt og nye brugere sig velkommen. Her er man tryk og nysgerrig. Her er man hjemme og ude” (Konkurrenceprogram, Københavns Kommune 2008 s. 7).

Det er værd at bemærke sig kravet om, at man skal føle sig hjemme og ude på samme tid. Bygningen skal således invitere sine brugere ind. Det må ikke være nogen overvindelse at træde ind i biblioteket / kulturhuset. Man skal føle, at man hører til, at der er en grad af hjemlighed over atmosfæren – uden at det dog *er* som at være hjemme. Biblioteket er jf. Soja, og som også Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen omtaler det 'et tredje sted'. Et sted, hvor man i højere grad end hjemme udfordres, forundres, oplever og lærer noget nyt - enten gennem de bøger og materialer, der udstilles, gennem arrangementer, eller gennem interaktion med andre og med huset.

Det er visionen, at Nordvest bibliotek+ kulturhus skal være et kulturelt omdrejningspunkt, der kan samle og berige lokalområdets borgere. Ifølge Tine Garsdal er visionen, her godt et år efter indvielsen ved at være opfyldt. Man arbejder stadig på at samle flere kulturinstitutioner og har bl.a. andre haft følgere

Figur 3. Det indre gaderum: den oprindelige bygning til venstre og den nye til højre. Anvendelsen af materialer viser helt klart, at der er tale om to forskellige bygninger. Den indre gade og trapperum fungerer også som ekstra opholdsareal for cafeen. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

ude til naboerne, Ungdomshuset, der gerne vil være med.

Biblioteket + Kulturhuset er, som det fremgår fra starten tænkt som et hybridt kulturprojekt. Det skal kombinere oplevelser med generering af viden, med byudvikling og opbygning af kulturelt netværk. Netop relationen til byudviklingen har været stærkt i fokus i forbindelse med planlægningsprocessen.

Bispebjerg er en 'ung bydel', med mange børn og unge, og med en stor andel af studerende. Det skyldes bl.a. boligtilbuddet i form af mange små private udlejningslejligheder, samt 2 og 2 ½ værelses andelsboliger og endelig lidt større almennyttige boliger med mange familier af anden etnisk baggrund. (Konkurrenceprogram, Københavns Kommune 2008). Københavns Kommune forestiller sig området som et fremtidigt såkaldt 'latinerkvarter'. Det vil sige et socialt sammensat, mangfoldigt, kreativt - og derfor også et innovativt kvarter (Bauman 2002, Florida 2002, Sennet 1995, 2005). I argumentationen herfor fremhæves netop de mange unge studerende og den interkulturelle sammensætning i kvarteret. Der peges også på de private etniske butikker, restauranter, underholdning og kunstnere i forskellige afskygninger, som kvarteret allerede er vært for i dag. Endelig argumenteres der med tilstedeværelsen af flere gamle erhvervsområder, der i de kommende år har et stort udviklingspotentiale for kreativt erhverv. Det er udgangspunktet, at biblioteket + kulturhuset som hybridt kulturprojekt skal deltage aktivt i og være en af motorerne i denne lokale forandringsproces.

Arkitekturanalyse og den sanselige oplevelse – teori og metode

Arkitektfirmaerne COBE + Transform vandt arkitektkonkurrencen, fordi deres forslag ifølge bedømmelseskomiteen opfyldte visionerne for huset, og fordi det havde

”indlysende kvaliteter som vartegn for området ... og at der er stor lydhørhed over for, hvordan de forskellige funktioner og deres nye sammenhænge forløber bedst muligt.” (Bibliotek + Kulturhus på toppen - dommerbetænkning. Københavns Kommune 2009 s. 31).

Hvad er det for 'indlysende kvaliteter' projektforslaget har – og hvad er det for en 'stor lydhørhed', der

er overfor de forskellige funktioner og deres sammenhængskraft, som bedømmelsesudvalget peger på?

Arkitektonisk kvalitet handler om andet end byggeteknik og om, at huset kan holde til vind og vejr og andre belastninger. Det handler i høj grad om at skabe rumlige kvaliteter, det vil sige rumlig funktionalitet og rumlig oplevelse. Det handler endvidere om at skabe æstetiske oplevelser, der ikke kun er for øjet – men som opleves med alle kroppens sanser. Det vil sige en 'haptisk arkitektur'. (Pallasmaa 2005)

”Arkitektur er som frosset musik, ” mente komponisten Johann Wolfgang von Goethe (1749 – 1832). Udsagnet bygger på ideen om, at arkitektur kan læses som et partitur af hurtige forløb, af pauser, af gentagelser, af høje og lave toner, af rytmen og hele kompositionen... På samme måde som et stykke musik skal arkitektur opleves i sin helhed, men det er muligt at analysere delelementer og sætte fokus på virkemidler, som spiller en særlig rolle.

Når Goethe fremkommer med et så abstrakt udsagn, så bygger det på hans erkendelse af, at arkitekten i kompositionen af sit bygningsværk arbejder på samme måde som komponisten. Med arkitektoniske virkemidler som højloftede rum, opadstræbende lette søjler, glas, og lyse farver kan der skabes en let og fortryllet stemning. Mens en lukket form, en kraftig konstruktion, tunge utransparente materialer, dæmpede farver giver en oplevelse af tyngde og mørke. Rytmen kan skiftes i en facade eller en husrække ved at ændre på bredden af de lodrette inddelinger osv. (Rasmussen 2003).

Når et arkitekturværk skal analyseres, er der derfor som regel dette sæt af arkitektoniske virkemidler, der er analysens nøglebegreber: Form, masse, skala, rytme, teksturer, farver... De enkelte dele og deres virkninger kan registreres faktuel.

Lige så vigtig som de faktiske anvendte arkitektoniske virkemidler er sammenføjjningen - helheden eller kompositionen. I denne forbindelse analyseres overgang og det rumlige forløb. Her fokuseres på hvorledes rum kobler sig på rum, og på hvorledes farver, materialer og lys anvendes i sin helhed – hvorledes de understøtter, supplerer eller kontrasterer hinanden. Det handler om at skabe æstetiske oplevelser, der er mere en summen af enkeltdele.

Ved en æstetisk oplevelse, forstås en sanselig oplevelse, der mærkes som en fysisk reaktion i kroppen her og nu, og som efterfølgende huskes, skaber eftertænkning eller får personen til at ændre adfærd. (Jantzen, Vetner & Bouchet 2011).

En æstetisk oplevelse eller perception taler til alle sanserne. Om den æstetiske oplevelse eller perceptionen skriver Merleau-Ponty:

”My perception is (therefore) not a sum of visual, tactile and audible givens: I previewed in a total way my whole being: I graph a unique structure of the thing, an unique way of being, which speaks to all my senses at once” (her citeret fra Pallasmaa, 2005 side 21).

Den nulevende finske arkitekt og arkitekturteoretiker Juhani Pallasmaa har i adskillige år forsket i arkitektur og æstetiske oplevelser. Han er inspireret af Merleau-Ponty i sin tilgang, og overfører tankesættet til arkitektur. I sin forskning modstiller han, hvad han kalder ’Architecture for the Eye’ med ’the Haptic Architecture’.

Arkitektur for øjet er meget kort fortalt, den arkitektur, der blot er lavet med henblik på at skabe images

eller glansbilleder. Pallasmaa mener, at de seneste 30 års modernistiske arkitektur har udviklet sig til en arkitektur, der blot skal skabe imponerende billeder, der lægger sig på nethinden. I modsætning her til taler han om ’haptisk’ arkitektur, der taler til kroppens syv sanser. I sin bog ’The Eye of the Skin’ gennemgår han kroppens sanser og deres evne til at opleve, skabe refleksion og huske. Hukommelsen om lugten i barndomshjemmet, mindet om lyden i svømmehallen, oplevelsen af den solvarme stenbæk mod de nøgne ben osv. Huden og kroppen der ’ser’, mærker, reagerer og husker.

”Every touching experience of architecture is multi-sensory; qualities of space, matter and scale are measured equally by eye, ear, nose, skin, tongue, skeleton and muscle. Architecture strengthens the existential experience, one’s sense of being in the world, and this is essentially a strengthen experience of self” (Pallasmaa 2005 side 41).

Med denne tilgang til æstetisk oplevelse sættes kroppen i centrum. Hvad betyder det, for den måde hvorpå arkitektur kan analyseres? Det efterspørger metoder, der både kan beskrive og kategorisere de arkitektoniske virkemidler; men også favne den holistisk sanselige oplevelse. Der er brug for en fæno-

Figur 4. Et sjovt kig gennem metalgitterets masker ned i nabogården – Det er en overraskelse, at Ungdomshuset ligger så tæt på, og at de to kulturinstitutioner er så tæt forbundet. Hvilke potentialer er der mon i det? Udsigten giver anledning til eftertanke. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

menologisk tilgang. Denne del af analysen kan kun være personlig. Når kroppen og den personlige oplevelse sættes i centrum kompliceres den metodiske tilgang til arkitekturanalysen.

Denne vanskelighed udtrykkes også af Gernot Böhme gennem hans forskning vedrørende atmosfære som æstetisk koncept. Begrebet atmosfære, der stammer fra metrologien, anvendes i Böhmes forskning i en æstetisk betydning om arkitektur, steder og rum.

”Atmosphere is something between the subject and the object, therefore an aesthetic of atmosphere must mediate between the aesthetic of reception and the aesthetic of the product or the production” (Böhme 1998).

Böhme viser gennem en interessant billedserie, hvorledes rum fra forskellige verdensdele med vidt forskellige anvendelser og fra forskellige tidsperioder stemningsmæssigt ligner hinanden (Böhme 1998). I billederne, der således er usammenlignelige mht. tid, sted og program, hersker der den samme type af atmosfærer, der synes at stamme fra andre faktorer som f.eks. sammensætningen af farver, lyset og i dette tilfælde med billederne også i tomheden og stilheden.

Atmosfærer fylder ifølge Böhme pladser og rum. De kan understreges med mange forskellige tillægsord, som glad stemning eller atmosfære, fortættet, trist, dunkel osv. Vi oplever med andre ord atmosfærer som: ”

Quasi-objective, whose existence we also can communicate with others. Yet they cannot be defined independently from the persons emotionally affected by them; they are subjective facts” (Böhme 1998).

Med denne tilgang til æstetisk oplevelse som en personlig kropslig oplevelse udfordres som sagt arkitekturanalysen. Den teoretiske tilgang efterspørger metoder, der både kan beskrive og kategorisere de arkitektoniske virkemidler; men også favne en holistisk sanselig analyse.

Et nyt arkitekturbegreb for performativ arkitektur

Der er brug for et nyt arkitekturbegreb for arkitektur, der gør kroppen til centrum for oplevelsen. På samme måde som bibliotekets ledere og ansatte medarbejdere udfordres i deres vanlige forestillinger vedr. bibliotekets rolle, indretning, organisering og drift,

Figur 5. Halvlukket arbejdsblomme. Her er skabt en rolig atmosfære. De tunge materialer dæmper lyden af samtalen. Målet har formentlig været at skabe en oplevelse af det klassiske bibliotek. Trods de moderne møbler er bibliotekets klassiske arbejdsstemningen til stede. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

så udfordres også arkitekterne af de hybride kulturprojekter - og især af deres performative elementer. Der er brug for et nyt arkitekturbegreb, der supplerer de gamle og indfanger det nye, der er på færde. Det er spørgsmålet, hvorledes arkitekturforskningen kan kombinere de fænomenologiske studier og observationer, der knytter sig til det at opleve arkitektur med analytiske begreber, der kategoriserer registreringerne tydeligere. Her giver Anna Klingmanns seneste forskning et bud, der kan hjælpe os et stykke på vej.

Anna Klingmann udvikler i sin bog 'Brandscapes' en række arkitektur kategorier, som hun sammenfatter i, hvad hun kalder performativ arkitektur (Klingmann 2007). Hendes udgangspunkt er, at arkitekturen i oplevelsessamfundet i højere og højere grad får den rolle at skulle 'brande' en by eller bydel. Arkitekturen skal været et ikon for en ny udvikling og f.eks. vise, at byen eller bydelen er under forandring fra industriområde eller gammelt arbejderkvarter til nyt videns - og oplevelsesområde. Det er ikke noget nyt, at arkitektur anvendes til at vise magt; til at brande en by eller en nation eller til at være vartegn for en ny udvikling eller begyndelse. Men oplevelsessamfundets arkitektur har tilmed en ny dimension: Den rækker ud efter brugeren og den performer ved hjælp af mange nye teknologiske hjælpemidler. Modernisternes anonyme glashuse og deres slogan: 'form follows function' udfordres med et nyt slogan: 'form follows emotion' (Klingmann 2007).

Anna Klingmann er inspireret af Bernd Schmitts teorier om 'Experiental Marketing'. Schmitt opererer ifølge Kingmann med forskellige 'strategic experiental models', herunder 'Sense Marketing', 'Feel Marketing', 'Think Marketing' og 'Act Marketing'. Hans ideer om, at disse forskellige elementer skal tilføjes produktet bevidst, overfører Anna Klingmann på arkitekturen. Gennem en række eksempler viser hun efterfølgende eksempler på arkitektoniske værker, der performer ved at være 'Act Architecture', 'Think Architecture', 'Sense Architecture' eller 'Feel Architecture'. (Klingmann 2007, 2010)

'Sense Architecture' er arkitektur, der appellerer til sanserne med det formål at skabe en sansoplevelse via synet, hørelsen, lugtesansen eller gennem berøring. Denne kategori er forbundet med 'Feel Architecture', det vil sige arkitektur, der appellerer til brugernes indre følelser med det formål at skabe en bestemt stemning eller atmosfære. Det kan være

ved anvendelse af lys, farver, materialer, rumligheder mv. 'Act Architecture' er derimod arkitektur, der søger at styrke den kropslige udfoldelse. Her er arkitekturen udformet således, at det er muligt at interagere med den. Ofte er formålet at anvende arkitekturen som medie for social interaktion mellem brugerne. Det vil sige, at man med arkitekturen som kontekst eller ramme kan lege, spille eller på anden vis kommunikere med hinanden. 'Think Architecture' appellerer til folks intellekt. Gennem overraskelser og provokationer skubbes der til brugernes vanetænkning. 'Think Architecture' får folk til at undres, til at reflektere, til at mindes, eller til at gentænke. Det kan være ved at vende op og ned på vante løsninger, ved at sammenholde elementer fra en anden verden eller kontekst. (Kiib 2010; Marling; Kiib & Jensen 2008; Marling & Kiib 2011)

I den efterfølgende arkitekturbeskrivelse tages udgangspunkt i en personlig oplevelse af Bibliotek + Kulturhus på Bispebjerg, beskrevet som en rejse gennem huset – som 'serial visions', der er en velbeskrevet analysetilgang indenfor arkitekturforskningen. (Cullen 1971, Lynch 1960, 1995, Venturi 1972). I analysen indgår observationer af faktuelle arkitektoniske rumligheder og virkemidler. Den suppleres med observationer af brugernes interaktion med huset – del vil sige med den kropslige indtagelse af rummene. I sammenhæng hermed bringes samtaler med de observerede brugere.

Den oplevede arkitektur - Bibliotek + Kulturhus i Nordvest

'Guldhuset' er ikke kun af guld... Når man nærmer sig indgangspartiet, bliver det tydeligt, at det består af to forskellige dele, en bagest del, der er en pudset murstensbygning. Det er en fløj af det kulturhus, der oprindeligt lå på grunden. Denne fløj viser sig at indeholde kontorer og servicefaciliteter bl.a. 'Cafe Glad'. Sammenbygget hermed via et glasoverdækket fordelingsrum, findes en mere imponant forrest del, der består af fire store 'glasklodser', der er lagt over hinanden, så de forskyder sig i hver sin retning og rækker ud mod det omliggende kvarter og nabobestemmelserne. Arkitekterne har i deres projektbeskrivelse antydnet, at kasserne illustrerer bøger, der er lagt over hinanden i en uordentlig stak (Dommerbetænkning 2009). Det er disse kasser, der er beklædt med et guldlignende metalgitter. Gitteret er foldet helt ind

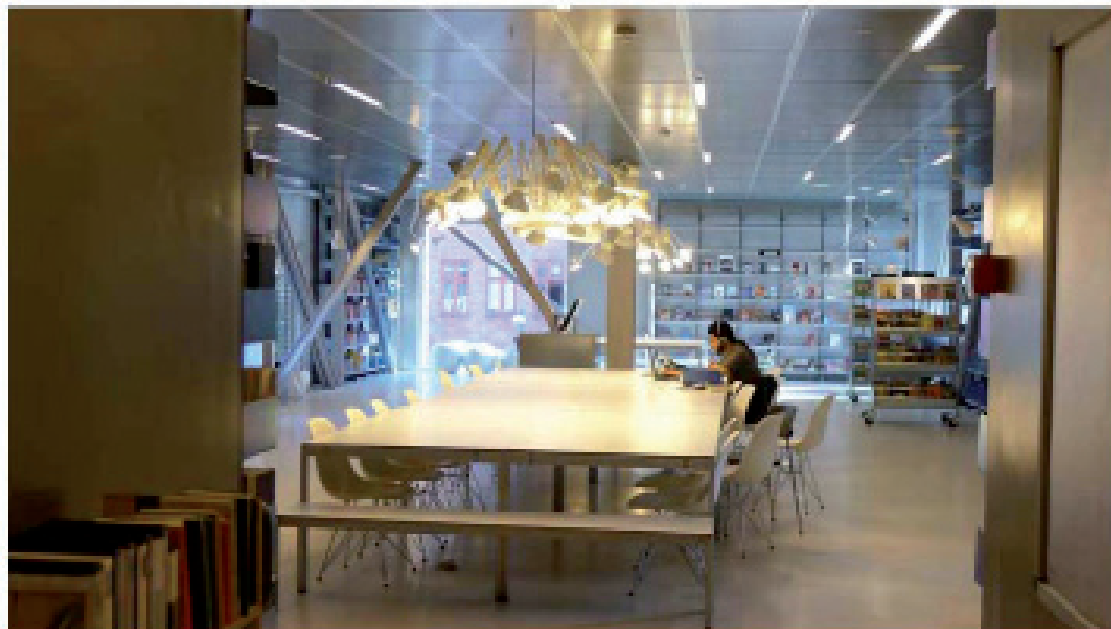
under udgravningerne, så kasserne fremhæves som selvstændige kasser.

Ved at opdele den nye bygningskrop i fire forskudte planer og ved at anvende en facadebeklædningen i glas og transparent metalgitter opløses massen, og bygningsvolumenet synes lettere. Placeringen af kasserne er ikke tilfældig. Ved nøjere øjesyn, er der helt klart tænkt over den vertikale rytme i bygningskroppen, som placeringen giver. Facaden opleves som værende let svævende og i balance.

Adgangen til bygningen sker via det terrasserede adgangsområde mellem bygningens forreste og bageste del. Der sidder en ung pige på trappen. Hun virker fraværende – hun taler i mobiltelefon. Netop igennem glasdøren bliver man budt velkommen af en skranke og et område med bogreoler – det såkaldte 'hurtige bibliotek'. Tilstedeværelsen af bøgerne signalerer, at dette *er* et bibliotek. Skranken med informationsskærmene viser dog samtidig, at der også foregår en del andre og forskellige kulturaktiviteter og events i bygningen. Sollyset kaster er fint skyggemønster på gulvet. Der høres en let skramlen af bøger, der sættes på plads i reolerne. Ellers er her

stille ... som på et bibliotek. Det er først på dagen og det er allerede varmt. Pludselig kommer der gang i svingdøren. En hel skoleklasse kommer larmende og snakkende ind. De går og hopper forbi skranken og op ad en trappe – helt op til teatersalen. Man kan høre dem længe – indtil lyden forsvinder op i glasrummet øverst oppe.

I trapperummet, eller atriet, åbner bygningen sig både vertikalt og horisontalt. Det er trappeanlægget, der fanger blikket. Man lægger uvilkårligt nakken tilbage for at se hele vejen op. Trappen og forløb af reposer danner et centralt rum - et 'piranesisk rum' - der funktionelt og visuelt forbinder bygningens forskellige planer, samt den nye og gamle del af bygningskomplekset. I atriet eller trapperummet er det fra arkitekternes side gjort helt tydeligt, at bygningskomplekset består af to selvstændige bygninger, der er knyttets sammen af en glasoverdækket indre gade, med døre i begge ender. Den 'gamle' grå bygning har samme pudsede overflade ude som inde. Bygningen er i stuetaen åbnet op til den indre gade med en arkade. Den nye bygnings metalbeklædning er også ført konsekvent igennem inde i huset. Den udvendige

Figur 6. 'Ung/ Medier' står der på skiltet, der peger ind i et stort lyst rum. Ved hjælp af arkitektoniske virkemidler er der skabt et moderne arbejdsmiljø. Virkemidlerne er bl.a. lysstofrør i loftet; loftslamper, der giver masser af lys, og metallofter, der reflekterer lyset. Her er en let arbejdsstemning og en strejf af ungdom. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

beklædning med 'strækmetal' er således foldet helt ind over de indre 'ydervægge'.

Trappen op i det åbne rum lokker, og lader stueetagens rum vente. Hvert plan i bygningen har sin funktion og oplevelse. Til venstre kontorer, værksteder og møderum og et bydelslaboratorium. Her holder ngo'erne til, og de har sat deres præg på miljøet med papirklip og andet hjemmelavet pynt. Til højre på 1. og 2. sal er der ungdomslounge, mediatek, faglitteratur og skønlitteratur. Det er organiseret i gallerier med bøger, opholdslommer med computere, med arbejdsborde, mødeborde, eller med bløde stole og sjove siddemøbler. Lommerne – eller rummene i rummene – byder på forskellige oplevelser: nogle er introverte, andre ekstroverte med udsyn gennem metalgitterets masker over gaden, over kvarteret eller ned i ungdomshusets gård. Den gitteroverdækkede glasfacade lader lyset komme ind i rummene, og den skaber udsyn og transparens mellem husets opholdslommer / gallerier og bykvarteret. Omvendt når mørket falder på, og lyset tændes i biblioteket, bliver silhuetter og bevægelser synlige udefra. Man kan udtrykke det på den måde, at denne facade virker dynamisk. Den får huset til at fremstå transparent indefra og ud om dagen og transparent udefra og ind om aftenen.

Trappen kan mærkes i benene – pulsen kommer lidt op; men det åbne rum for enden af trappen lokker stadig. Da jeg står på øverste etage – i foyerområdet ved teatersalen - kan jeg ikke modstå fristelsen til at stille mig helt ud til facaden og se ned i Ungdomshusets gård. Her sidder flere grupper af unge og snakker fredsommeligt i skyggen under lette træer. Flere kommer til og slår sig ned. Farvestrålende graffiti på væggene danner rammen om den lille velbesøgte oase.

Fra den lyse glasfoyer drejer jeg ind i den mørke dobbelt - høje teatersal. Kontrasten er slående. Ikke blot lyset skifter – det gør lydniveauet også. Teatersalen er fyldt med børn, der øver en gammelkendt teaterforestilling: 'Dyrene i Hakkebakke Skoven'. Det er interessant at teatersalen er placeret øverst i bygningen. Ulemperne er at musikinstrumenter med videre skal transporteres op. Fordelene er, at gæsterne får set huset, og at den store introverte sal, med sin placering øverst, frigiver vigtige m² til fællesarealer i stueetagen. Teatersalen er vel proportioneret og ser ud til at fungere. Alle de små skuespillere er dybt

engageret. De tager ikke notits af mig. Jeg tager et par fotos og vender om. Læreren nikker og smiler.

En etage længere nede går turen gennem gallerierne, hvilket giver en oplevelse af, hvorledes det rumlige forløb på etagerne varierer: Man føres gennem et par koblede mindre relativt lavloftede rum, og videre gennem et lidt større rum. En gruppe studerende fra Roskilde Universitet er 'flyttet ind' i en af områdets større halvlukkede lommer. Rummets form, bøgerne og inventaret af træ skaber en varm glød og en sluttet stemning.

De studerende arbejder på en studieopgave om fagbevægelsen, og de har været i gang i nogle dage. De finder, at der er fantastiske gode arbejdsforhold på biblioteket: *"Her er lækkert – og så er der plads og ro – det er temmelig meget bedre end på hovedbiblioteket, hvor der er så mange andre,"* lyder meldingen fra deres arbejdsdomicil, der flyder med madpapir, kaffekopper og tomme vandflasker – samt bøger og papirer: *" - og så er kaffen nede i cafeen genial"*, bliver det fastslået med et tilfreds smil. Med deres indtagelse af lokalet afprøver de dets muligheder og grænser. Denne mulighed for at interagere med rummet og bygningen er udtryk for en form for 'act architecture' (Klingmann 2007).

På etagen under danner en kort snæver gang overgang til et stort og meget lyst galleri med reoler og arbejdsborde. Flere store vinduer kaster lys ind. Bagest i lokalet er der et meget stort vindue, der går til gulvet. Vinduet har ikke noget metalgitter for, så der er vid udsigt til nabobebyggelserne, hvilket betyder, at rummets åbne karakter understreges.

Det er mediateket. Her inviteres der til at arbejdet ved et stort fælles bord, som man gør på de moderne tegnestuer og designfirmaer. Man skal helt rundt om reolen, for at finde et langsgående smalt rum med de ekstra arbejdspladser. Her har flere unge mænd valgt at sidde langs en disk, der er opsat ved vinduerne i hele rummets længde mod vejen. De sidder som i en kaffebar, med deres 'laptops' og arbejder stilfærdigt. Nu og da kastets et langt blik ud af vinduerne; også her er der god udsigt over Tomsgårdsvej og kvarteret.

Etagerne er samlet set en fin oplevelse af rum i serier – eller et serielt oplevelsesforløb med skiftevis åbenhed og lukkethed samt små og store rum.

På vej videre ned ad hovedtrappen oplever jeg for alvor, hvordan huset åbner sig mod dette centrale trapperum. Man kan se ind i gallerierne, og der er udsigt over dele af bogcafé ved foyerområdet. Fra cafeen dufter det af den omtalte gode kaffe - men først må jeg en tur ind i børnebiblioteket i stueetagen.

Rummet er designet til børn. Det opleves umiddelbart mere sprælsk, end resten af biblioteket – dog uden at det virker overvældende. Her er anvendt flere farver, men de er dæmpede og tilpasser sig hinanden i et farvespekter fra gul til grøn. Børnenes bibliotek er fyldt med bogkasser og legetøj. Det, der imidlertid udmærker dette børnebibliotek fra de fleste andre, er de kvadratiske kasser, der er anvendt som byggeelementer i en klatrevæg og et par klatremøbler. Rummet indbyder således til leg og kropslig udfoldelse, men også til læsning på puder og madrasser. Rummet virker dog ikke stort, snarere intimt, og det bliver hurtigt fyldt op da en flok børnehaven børn kort efter erobrer rummet.

Børnenes område har direkte adgang til cafeen, der er et langstrakt rum med en naturlig opdeling i områder til læsning og i en central zone i midten, hvor man kan spise frokost eller aftensmad, snakke og socialisere. Bagvæggen, i hele rummets længde danner adskillelse til det halvåbne køkken. Væggen er specialdesignet med glasmontere og reoler, der udstiller både magasiner, aviser og blade, men også cafeens udbud af delikatesser. Det ser meget indbydende ud – både magasinerne og maden.

Tre ældre kvinder, spiser frokost og snakker livligt; to mænd holder et lille møde bagerst i lokalet; i den anden ende benytter en ung mand sig af det trådløse gratis internet; lige udenfor børnebiblioteket har en gruppe livlige børnehavenbørn og to pædagoger lejt sig. Gruppen har leget inde i børnebiblioteket en god times tid, hvor der er blevet bygget med klodser, læst og klatret. Især tre små drenge har ivrigt udfordret tyngdekraften på vægge og møbler. Nu sidder hele flokken ved et langt bord med madpakkerne.

Jeg trækker min PC frem og begynder at nedfælde mine oplevelser af husets arkitektur og funktioner. Samtidig følger jeg med i, hvem der kommer ind og ud af hoveddøren i løbet af dagen. Cafeen er den perfekte observationspost, hvorfra livet i det meste af huset kan følges.

Konklusion: Biblioteket i Nordvest, som performativ arkitektur

I det følgende konkluderes der på de arkitektoniske registreringer, der er præsenteret; ligesom artiklens teser og spørgsmål søges besvaret.

Artiklen stiller indledningsvist spørgsmålet, hvordan arkitektur kan understøtte et hybridt kulturprojekts intensjoner. Case studiet viser, at arkitektfirmaerne Cobe og Transform, har arbejdet med husets udtryk og facader, således at det eksplicit fremgår, at der er tale om et hybridt kulturprojekt. Bygningskroppen, er som analysen viste, delt op i mindre enheder. Opdelingen signalerer, at huset rummer forskellige funktioner, med forskellige rumlige behov. Hver enhed er noget for sig – og tilsammen stablet over hinanden er de et stærkt samlet projekt. Et enkelt designkoncept, der kan betegnes som 'Think Architecture'.

Anvendelsen af guld i facaden, er et andet valg af arkitektonisk virkemiddel, der støtter op om kulturprojektets intentioner om at være inviterende for kvarterets nydanskere – også fra den arabiske verden. At være et hjem – udenfor hjemmet. Facaderne er ikke arabisk eller mellemøstlig arkitektur, men det guldlignede gitter er et lille citat fra den materialeanvendelse, der finder sted i disse områder af verden. Selvom der er tale om en modernistisk ornamentering, fungerer facaden alligevel ligesom en hilsen fra den verdensdel, som mange af brugerne stammer fra enten direkte eller i andet slægtled.

”Der er ingen tvivl om, at mange arabiske mænd synes, at det er flot med den facade. De giver udtryk for, at det er i orden med guldet, der glimter. Et hus af guld giver respekt”, mener Tine Garsdal, der til daglig møder brugerne af huset.

Det er tankevækkende at en farve eller et materiale synes at kunne skabe en følelsesmæssigt relation mellem to verdensdeles forskellige kulturer. Det er udtryk for hvad Anna Klingmann kalder for 'feel' og 'think architecture'.

Samtidig er guldfacaden med til at markere bygningen i området, som et særegent vartegn og ikon. Det markerer sig kontrastfyldt på baggrund af konteksten af kvarterets andre afdæmpede facader. Her understøtter arkitekturen – bygningens facader og

bygningens organisering – på direkte vis et af kommunens vigtige mål for bygningen.

Et andet 'think element' er også hentet fra facade. Her er eksemplet den graffiti, som pryder indgangsarealet, både på muren udenfor og på muren indenfor. 'Husk Mit Navn' er en kunstner, der måske nok er blevet anerkendt, men som ikke desto mindre er startet med at blive vasket ned af facaderne, og fordømt som ulovlig udøvende graffiti-kunstner. Her i en offentlig bygning er kunstneren derimod inviteret indenfor. Det kan virke som en provokation, der skaber refleksion. Hvad har man villet med det? Det er nærliggende at slutte, at formålet har været at give kvarterets unge en fornemmelse af, at de også er velkomne. Graffiti er med til at byde de nye brugere indenfor – mens den måske får de mere gængse brugere til at tænke over den usædvanlige udsmykning?

Formålet har været, at skabe et sted hvor brugere i forskellige aldre og med forskellig kulturel baggrund kan mødes; og hvor der kan foregå en social og kulturel udveksling mellem dem. Haajer og Reijndorph kalder sådanne vigtige steder og rum i byerne for 'public domains'. Domæner fordi de er steder, som brugerne har et tilhørsforhold til; og public for de i

modsnævnings til livsstils domæner, retter sig mod en diversitet af kulturer og sociale miljøer. (Haajer og Reijndorph 2001). Bibliotek + Kulturhus på Bispebjerg bruger bl.a. materialer og udsmykningen til at invitere forskellige brugere inden for; men også til at udtrykke huset forskellige funktioner.

Det har været det hybride kulturprojekts intension at være ramme om forskelligartede aktiviteter. Analysen giver eksempler på, hvorledes arkitekturen understøtter dette mål, ikke blot med at tilbyde de relevante antal m2 meter og faciliteter, men også ved at skabe stemninger eller atmosfærer, der inviterer indenfor og gør aktiviteterne behagelige. Studiehjørnerne er, som vi har set, magelige og varme, mens mediateket og afdelingen for unge er mere rå i sine æstetiske virkemidler. Der er tale om 'sense architecture' og 'feel architecture', der skaber følelser og stemninger, der sætter sig i kroppen.

De nævnte eksempler fra casestudier giver svar på spørgsmålet om, hvorledes bygningskompleksets enkelte funktioners egenart og identitet, kan underbygges med arkitektonisk formsprogs virkemidler.

Figur 7. Børnebibliotekets klatrevæg. Der er anvendt et byggesystem af klodser, der kan minde om LEGOs klodser. Det er nærliggende at formode at arkitekterne har villet give rummet en for børn genkendelig kode for leg. Bibliotekarerne har imidlertid følt trang til at stille bøger frem over alt på klatrevæggen. De har åbenlyst set klatrevæggen som en reol. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

Børnebiblioteket viser, at kropslig udfoldelse er vejen til bedre læring. Arkitekterne har etableret et klatrelandskab – som bibliotekarerne ganske vist efterfølgende har forsøgt at fylde med bøger. Det er fra arkitekternes side et forsøg på at skabe 'act architecture', hvor væggene og gulvet perciperes ved at børnene fysisk interagerer med rummet. Oplevelsen ligger i benene og i kroppen. Intensionerne er gode, men det er ærgerligt, at børnene ikke får flere muligheder for at bevæge sig og interagere med arkitekturen og rummet. Hvis formålet har været, at ville noget nyt, opleves børnebiblioteket derfor som lidt for tamt. De mange nye teknologier giver i dag god mulighed for at indbygge interaktive spil i vægge og gulve og meget mere. Det kunne have været afprøvet. (jf. Også erfaringer fra Hjørring Bibliotek og andre steder).

Indledningsvist blev der også stillet spørgsmål til, hvordan rum og rumlige forløb kan skabe en oplevelse af et sammenhængende hus /projekt? I dette projekt er der anvendt to stærke virkemidler. Det ene er den glasoverdækkede gade, der som vi har set, fungerer som et 'piranesisk' rum – med adgang og indkig til de fleste af huset øvrige rum. En tur op og ned af trappen giver et godt indtryk af, hvad der sker

i huset. Det andet virkemiddel er åbningen af underetagen på tværs af bygningen og placeringen af cafeen som et centralt samlingssted i dette åbne miljø, hvilket er muliggjort af, at teatersalen er placeret øverst i bygningen. Der er her tale om en vellykket rumlig programmering der understøtter projektets intentioner. Det er formentlig den bedømmelseskomiteen hentyder til, når de mener, at projektet har '*stor lydhørhed over for, hvordan de forskellige funktioner og deres nye sammenhænge forløber bedst muligt.*'

Vurderet som performativ arkitektur og arkitektur der taler til sanserne er 'Biblioteket + Kulturhuset' på Bispebjerg et godt projekt. Det er lykkedes at skabe et bygningsværk, der arkitektonisk udtrykker de intentioner, der har været med det.

Hvad kan vi lære af casestudiet?

Der er ikke tale om en tilfældig valgt case, men derimod en bevidst valgt såkaldt 'ekstrem case' (Flyvbjerg 1991). Casestudiet har haft til formål via sin særlige karakter at vise, ikke hvordan biblioteksarkitektur i Danmark fungerer generelt; men derimod at vise, i hvilken retning udviklingen går med større og mere sammensatte og komplekse kulturprojekter, hvor biblioteket blot er et af mange programmer.

Figur 8. Kig fra børnebiblioteket ud i atriet / den indendørs gade og videre ind i cafeen og køkkenet. Huset er transparent på tværs, hvilket giver en oplevelse af det hybride kulturhus mange programmer. (Foto: Gitte Marling, maj 2012)

Desuden har casestudiet haft til formål at undersøge de anvendte arkitektoniske virkemidler i et projekt, der har haft til formål at udvikle ny arkitektur.

Casestudiet er 'explorativ' forskning forstået på den måde, at studiet mere end at konkludere på en tendens, åbner for diskussionen om arkitekturens rolle i udviklingen af disse nye typer af kulturprojektet. Studiet viser i al beskedenhed, at de første tanker og begreber om performativ arkitektur, hvor 'form follows emotion' er under udvikling, ligesom de første erfaringer er gjort i praksis. I forbindelse med det undersøgte eksempel kan det konkluderes, at med arkitekturen som vigtig 'samarbejdspartner' er Biblioteket + Kulturhuset på Bispebjerg blevet et vigtigt nyt 'public domain' i det københavnske Nordvestkvarter.

Referencer

- Baumann, Z (2002). Cities of Hope - Cities of Fear I: Thomsen H. (ed.): *Future Cities*. Pp. 59 – 90. Fonden Realdania: København.
- Böhme, G (1994). Atmosphere as an Aesthetic Concept I: *DAIDALOS: Architecture Art Culture # 68: Constructing Atmosphere*.
- Cullen, G (1971 /1996). *The Concise Townscape*. The Architectural Press: Oxford.
- Florida, R (2002). *The Rise of the Creative Class – and how it is transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books: New York.
- Flyvbjerg, B (1991). *Det konkrete videnskaber*. Akademisk Forlag: København.
- Haajer, M & Reijndorp, A (2001). *In Search of New Public Domains*. NAi Press: Rotterdam.
- Iversen, KRS (2012). Meget mere end bøger. *Dagbladet Politiken* den 06. 05. 2012. Politiken: København.
- Jantzen, C, Vetner, M & Bouchet J (2011). *Oplevelsesdesign*. Samfundslitteratur: København.
- Kiib, H (ed.) (2010). *Performativ Urban Design*. Aalborg University Press: Aalborg.
- Klingmann, A (2007). *Brandscapes. Architecture in the Experience Economy*. Cambridge Mass. MIT Press: Boston.
- Klingmann, A (2010). Hero with Flames. I: Kiib, Hans (ed), *Performative Urban Spaces*, Aalborg University Press: Aalborg.
- Københavns Kommune (2008). *Bibliotek + Kulturhus på toppen – Lidt mere nordvest*. Konkurrenceprogram. København.
- Københavns Kommune (2009). *Bibliotek + Kulturhus på toppen*. Dommerbetænkning. København.
- Lynch, K (1960). *The Image of the City*. MIT Press: Boston.
- Lynch, K (1995). *City Sense & City Design*. MIT Press: Boston.
- Marling, G; Kiib, H & Jensen, OB (2008). Designing the Experience City – the role of hybrid cultural Projects I. Marling, Gitte (ed.). *Designing the Experience City. Nordic Journal for Architectural Research* vol.1: Trondheim.
- Marling, G; Kiib, H & Jensen, OB (2008). *Experience City*.DK. Aalborg University Press: Aalborg.
- Marling, G & Kiib, H (2011). *Instant City@Roskilde Festival*. Aalborg University Press: Aalborg.
- Merleau - Ponty, M (1994). *Kroppens Fænomenologi*. Det lille Forlag: København.
- Pallasmaa, J (2005). *The Eyes of the Skin – Architecture and the Senses*. John Wiley & Sons Ltd. West Sussex.
- Rasmussen, CH, Jochumsen, H & Skot-Hansen, D (2011). *Biblioteket i byudviklingen – oplevelse, kreativitet og innovation*. Danmarks Biblioteksforening: København.
- Rasmussen, SE (2003). *Om at opleve arkitektur*. Fonden til udgivelse af arkitekturværker. Arkitekt-skolen i Aarhus: Aarhus.
- Schmitt, B (1999). *Experiential Marketing*. The Free Press: New York.

Sennett, R (1995). Community Becomes Uncivilized. I: *Metropolis – Centre and Symbol of our Times*, ed. P. Kasinitz. New York Publisher: New York.

Sennett, R (2005). Democratic Places. I: *HUNCH DISCIPLINES* # 9. Pp. 40-47. The Berlage Institute: Rotterdam.

Soja, EW (1996). *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell Publishers: New York.

Venturi, R, Scott Brown, D & Itzenour, S (1972). *Learning from Las Vegas*. MIT Press: Boston

Walzer, M (1995). Pleasure and Cost of Urbanity, in P. Kasinitz (ed.) I: *Introduction to Metropolis – Center and Symbol of our Times*, New York University Press, pp. 320-330: New York.

Nøgleperson interviews

Interview med leder af biblioteket I Nordvest, Trine Garsdal den 25. maj 2012.

Interview med udviklingschef Mikkel Hellden- Helgund, den 25. maj 2012.

Samtale med brugere og observationer af husets anvendelse, den 24. - 25. maj 2012.